

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Фінансового менеджменту та фондового ринку
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)

“ ___ ” _____ 201__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 072»Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)

за магістерською програмою професійного спрямування
«Фінансовий та страховий менеджмент»

(назва магістерської програми)

на тему: «Медичне страхування в Україні: проблеми та перспективи
розвитку»
(назва теми)

Виконавець:

студент 6 курсу_ ЦЗФН факультету

Ніколюк Марина Сергіївна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

_____ к.е.н., ст.викладач

(науковий ступінь, вчене звання)

Астахова Наталя Ігорівна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи

«Медичне страхування в Україні: проблеми та перспективи розвитку»,*(назва кваліфікаційної роботи)**Николюк Марина Сергіївна**(прізвище та ініціали студента)*кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072«Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Фінансовий та страховий менеджмент»,

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів.

Об'єкт дослідження – процес функціонування системи медичного страхування в Україні.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти сутності функціонування та видів системи медичного страхування. Розглянуто зарубіжний досвід функціонування медичного страхування. Проаналізовано функціонування системи медичного страхування в Україні та страховій компанії «УНІКА». Виявлені основні проблеми медичного страхування в Україні. Запропоновано основні шляхи вдосконалення системи медичного страхування в Україні опираючись на закордонний досвід.

Ключові слова: медичне страхування, добровільне медичне страхування, обов'язкове медичне страхування, страхові виплати, страхові премії.

ANNOTATION

qualification work

"Medical insurance in Ukraine: problems and prospects of development",*(work title)**Nykoliuk Maryna**(student surname and initials)*

thesis for Master degree in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance» under the program «Financial and insurance management»,

Odessa National Economic University

Odessa, 2018

Thesis consists of three chapters.

Object of study is the process of functioning of the health insurance system in Ukraine.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of the nature of the functioning and types of the health insurance system are considered in the paper. The foreign experience of the functioning of medical insurance is considered. The functioning of the health insurance system in Ukraine and the insurance company "UNICIA" are analyzed. The main problems of health insurance in Ukraine are revealed. The main ways of improving the health insurance system in Ukraine are based on foreign experience.

Keywords: health insurance, voluntary health insurance, compulsory health insurance, insurance premiums, insurance premiums.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ	6
1.1. Сутність та характеристика медичного страхування.....	6
1.2. Обов'язкове та добровільне медичне страхування.....	13
1.3. Медичне страхування в зарубіжних країнах.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	30
2.1. Сучасний стан медичного страхування в Україні.....	30
2.2. Загальна характеристика страхової компанії «UNIQA».....	44
2.3. Аналіз діяльності страхової компанії з медичного страхування.....	47
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	58
3.1. Проблеми і перспективи розвитку медичного страхування в Україні.....	58
3.2. Впровадження закордонного досвіду в системі медичного страхування в Україні	62
ВИСНОВКИ	68
Список використаних джерел	72
Додатки	78

ВСТУП

Система охорони здоров'я належить до пріоритетних напрямів соціальної політики держави, оскільки людина, її життя та здоров'я являється найвищою соціальною цінністю, що затверджено в Конституції України, а також є ваговою складовою соціально-економічного потенціалу країни. Наразі в Україні недосконала система медичного забезпечення, яка проявляється у недостатньому фінансуванні медичної галузі, а також нерівномірним і нераціональним розподілом ресурсів в середині системи, що призводить до низького рівня медичної системи в цілому. Саме тому медична галузь вимагає радикальних реформ. Досвід розвинених країн показує, що під час реформування медичної галузі доцільним є запровадження обов'язкового медичного страхування. Впровадження даного виду страхування дає змогу значно підвищити якість надання медичних послуг, а також збільшити фінансування медичної галузі. Саме тому метою дослідження є визначення необхідності впровадження обов'язкового медичного страхування, його основних проблем та перспектив розвитку та впровадження в Україні.

Питання запровадження обов'язкового медичного страхування в Україні наразі знаходиться в центрі уваги багатьох науковців, і всі вони по-різному вбачають реалізацію проекту про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування. Дане питання за сучасних умов зумовило необхідність його широкого дослідження серед науковців. Дослідженням проблем запровадження обов'язкового медичного страхування в Україні займалось чимало вітчизняних вчених, серед них А.Р. Окунський, С.В. Бортнік, Т.О. Коропецька. Проте дана проблема потребує подальших досліджень в шляху ефективної моделі обов'язкового медичного страхування в Україні та заходи щодо їх вирішення.

Метою дослідження є дослідження теоретичних та практичних аспектів функціонування системи медичного страхування в Україні.

Реалізація мети дослідження обумовлено необхідність вирішення таких завдань:

- Визначити сутність та характеристику медичного страхування;
- Розрізнити обов'язкове та добровільне медичне страхування;
- Розкрити медичне страхування в зарубіжних країнах;
- Визначити сучасний стан медичного страхування в Україні;
- Розкрити характеристику страхової компанії за якою буде розглянуто аналіз функціонування медичного страхування;
- Проаналізувати діяльність страхової компанії з медичного страхування;
- Визначити проблеми і перспективи розвитку медичного страхування в Україні;
- Визначити шляхи вдосконалення системи медичного страхування в Україні.

Об'єктом дослідження є процес функціонування системи медичного страхування в Україні.

Предмет дослідження становлять економічні відносини системи медичного страхування.

Для досягнення мети, поставленої в роботі використовувалися такі методи: діалектичний метод пізнання, метод теоретико-емпіричного аналізу, метод порівняння макроекономічних показників та системний підхід до вивчення економічних процесів та сукупності фінансово-економічних відносин, що виникають із приводу надання та одержання страхового захисту, порівняльн економічно-правові аналітичні дослідження.

В процесі написання роботи були використані підручники, посібники, матеріали спеціальних видань, періодичних видань, фінансова звітність СК «Уніка», а також інтернет-ресурси.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, зазначимо, що Україна має багато можливостей та перспектив щодо розвитку системи медичного страхування. Щоб запровадити ефективну і надійну систему медичного страхування та вирішити визначені проблеми доцільно провести ряд таких заходів: створити і експлуатувати один єдиний реєстр застрахованих осіб для запобігання подвійного страхування та фінансування; розробити прогресивну систему ставок внесків до фонду обов'язкового медичного страхування, що буде відображати зв'язок між розміром внесків та розміром доходів платників внесків, визначення їх нижньої межі або повне покриття державою медичних витрат вразливих категорій громадян (пенсіонери, інваліди та ін.), дозволить зберегти універсальність охоплення медичними послугами; визначити розподіл ставок внесків до обов'язкового фонду медичного страхування між роботодавцем та працівником; залучити додаткові джерела фінансування витрат на охорону здоров'я, наприклад: збільшити ставки акцизних платежів на небезпечні для здоров'я людини товари та спрямувати ці кошти на охорону здоров'я, проводити благодійні акції, пожертвування громадських благодійних організацій тощо; стимулювати розвиток добровільного медичного страхування та розробити методи співфінансування населенням додаткових послуг стаціонарних медичних установ (поліпшених умов перебування) для категорії населення з високими доходами, що збільшуватиме фінансову стійкість медичних установ і забезпечить надходження додаткових коштів до системи охорони здоров'я.

Провівши дослідження можна дійти до наступних висновків:

1. Вивчаючи історію економічної думки щодо визначення сутності медичного страхування, автором визначено, що медичне страхування – це сукупність форм страхування, які передбачають обов'язки страховика по здійсненню страхових виплат у розмірі часткової або повної компенсації витрат на отримання медичної допомоги в разі настання страхового випадку,

визначених чинним законодавством або договором страхування, за рахунок спеціально сформованих фондів. Виходячи з цього, економічну сутність медичного страхування можна розглядати через компенсацію витрат на отримання медичної допомоги за рахунок спеціально сформованих фондів.

2. Обов'язкове медичне страхування охоплює практично все населення і задовольняє основні першочергові потреби, але воно не може охопити весь обсяг ризиків. Тому незадоволений страховий інтерес реалізується організацією добровільного медичного страхування. За своїм призначенням медичне страхування є формою захисту інтересів громадян у разі втрати ними здоров'я з будь-якої причини. Воно пов'язане з компенсацією громадянам витрат, зумовлених оплатою медичної допомоги, та інших витрат, пов'язаних із підтримкою здоров'я: відвідуванням лікарів та амбулаторним лікуванням; придбанням медикаментів; лікуванням у стаціонарі; отриманням стоматологічної допомоги, зубним протезуванням; проведенням профілактичних та оздоровчих заходів тощо. Суб'єктами добровільного медичного страхування є: страхувальники — окремі дієздатні громадяни, підприємства, що представляють інтереси громадян, а також благодійні організації та фонди; страховики — страхові компанії, що мають ліцензії на здійснення цього виду страхування; медичні установи, що надають допомогу на засоби медичного страхування і також мають ліцензію на здійснення лікувально-профілактичної діяльності.

3. Вивчаючи зарубіжний досвід, можна стверджувати, що в зарубіжних країнах, медичне страхування розвинуте досить добре. Такі країни, як Англія, Німеччина та інші є передовими країнами в розвитку медичного страхування та прикладом для інших країн.

4. В Україні існують декілька страхових компаній, які за результатами оцінювання та рейтингу, є найбільш фінансово стабільними та платоспроможними. Компанія «УНІКА» є однією з таких компаній.

5. Страхова компанія «УНІКА Життя» входить в міжнародну асоціацію незалежних страхових компаній INSUROPE Multinational Benefits Association

і є її ексклюзивним представником в Україні. UNIQA Group вийшла на ринок України в 2006 році. Сьогодні Компанії «УНІКА» і «УНІКА Життя», центральні офіси яких розташовані в Києві, пропонують всі види ризикового страхування і страхування життя через загальнонаціональну мережу.

6. Згідно із дослідженням, одним із основних видів страхування, яка здійснює страхова компанія «УНІКА» - це медичне страхування. Одною з підгалузів особистого страхування яку здійснює страхова компанія «UNIQA» є медичне страхування. В компанії воно представлене наданням таких пакетів послуг як: класичне добровільне медичне страхування(безперервне страхування здоров'я), страхування здоров'я на випадок хвороби та страхування туристів(медичні витрати).

7. Основними проблемами низького рівня розвитку медичного страхування в Україні є такі:

- обмеження доступності безкоштовних медичних послуг, що зумовлює зростання сектора платних медичних послуг і створення середовища для тіньових платежів;

- низький пріоритет профілактичної медицини, що формує утриманський підхід самих застрахованих та призводить до погіршення показників здоров'я населення в цілому;

- послуги медичного страхування виявляються на двох ізольованих ринках (обов'язкового і добровільного страхування), які, найчастіше, надають одні й ті ж послуги і ніяк не перетинаються між собою;

- обмеження господарської самостійності страхових медичних організацій та повна відсутність зацікавленості в поліпшенні медичних показників з боку медичних установ.

8. Потрібно зазначити, що для впровадження закордонного досвіду змішаної системи медичного страхування та забезпечення високої якості страхових послуг в Україні необхідно провести такі заходи:

- вдосконалення економічного механізму державного регулювання надання якісних медичних послуг населенню;

- забезпечення державного контролю за діяльністю страхових компаній, які здійснюють медичне страхування;
- розширення асортименту та забезпечення якості послуг медичного страхування;
- запровадження податкових пільг для страхових компаній, які здійснюють медичне страхування;
- підготовка медичного персоналу та фахівців страхової справи, які мають високий рівень страхової культури та будуть здійснювати медичне страхування;
- удосконалення законодавчого поля, яке передбачало би бюджетне фінансування охорони здоров'я;
- удосконалення системи страхування і, на основі світового досвіду, впровадження змішаного виду медичного страхування в Україні;
- створення конкурентоспроможної змішаної системи медичного страхування, яка забезпечила б надходження іноземних інвестицій в медичну галузь та систему страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цыганова О.А. Медицинское страхование : [учеб. пособ.] / О.А. Цыганова, И.В. Ившин. – Архангельск : Из-во Сев. гос. ун-та, 2010. – 257 с.
2. World Development Report. Investing in Health / WB. Oxford University Press, 1993. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hiedu.ru/ebooks/xbook104/01/about.htm>.
3. Чубарова Т. Система здравоохранения в России: экономические проблемы теории и практики / Т. Чубарова // Вопросы экономики. – 2009. – № 4. – С. 129–144.
4. World Development Report. Investing in Health / WB. Oxford University Press, 1993. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hiedu.ru/ebooks/xbook104/01/about.htm>.
5. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич ; 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання КОО, 2003. – 250 с.
6. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика : [навч. посіб.] / Н.М Внукова, Л.В. Временко, В.І Успенко [та ін.] ; за заг. ред. д. е. н. Н.М. Внукової ; 2-ге вид., перероб. та доп. – Харків : Бурун Книга, 2009. – 656 с].
7. Страхование : [учебник] / Под ред. Т.А. Федоровой ; 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Экономист, 2003. – 875 с.
8. Козьменко О.В. Актуарні розрахунки : [навч. посіб.] / О.В. Козьменко, О.В. Кузьменко. – Суми : Університетська книга, 2014. – 224 с.
9. Немченко А.С. Систематизація досвіду формування законодавчого простору впровадження медичного страхування в Україні / А.С. Немченко, Г.Л. Панфілова, О.А. Немченко // Вісник фармації. – 2008. – № 4. – С. 57–60.
10. Реверчук С.К. Історія страхування : [підручник] / С.К. Реверчук [та ін.] ; за ред. С.К. Реверчука. – К. : Знання, 2005. – 213 с.
11. Страхові послуги: навчальний посібник / Говорушко Т.А. - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. - 400 с.

12. Перспективи розвитку медичного страхування на ринку страхових послуг в Україні / Т. Григораш, Ю. Кіріченко // Економічний простір, 2011. - №56(2). - С. 138-148.
13. Григораш Т.В. Перспективи розвитку медичного страхування на ринку страхових послуг в Україні / Т. Григораш, Ю. Кіріченко // Економічний простір, 2011. - №56(2). - С. 138-148.
14. Фінансово - економічний словник / Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. - Львів: Видав. Нац. універ. «Львівська політехніка», 2005. - 714 с.
15. Страхова справа / Базилевич В.Д., Базилевич К.С. - 4 - е вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2005. - 351 с.
16. Закон України «Про страхування» № 2745 - III від 04.10.2001 р. (зі змінами і доповненнями). - Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua.
17. Поліщук Є. Медичне соціальне страхування: проблема системи потребує системного вирішення // Соціальне страхування. – 2008. – №2 – С.13-16.
18. Медичне страхування в Австрії, Фінляндії, Швеції, Італії, Ізраїлі, США. Режим доступу: <http://www.likar.info/profi/articles/405.html>
19. Новосельська Л.І. Шляхи запровадження медичного соціального страхування в Україні// Науковий вісник. - 2009. - № 18.
20. Шатковський Я. Обов'язкове медичне страхування в Україні: правові проблеми та перспективи їх вирішення / Я. Шатковський // Вісник Львів. ун - ту. Серія юридична. – 2010. – Вип. 46. – 145 с.
21. Бучкевич М. М. Досвід медичного страхування у зарубіжних країнах / М. М. Бучкевич // Збірник науково-технічних праць «Науковий вісник НЛТУ України». – 2011. – Вип. 21.10. – С. 178-184.
22. Дем'янишин В. Г. Модель системи фінансування охорони здоров'я: концептуальні засади й альтернативи / В. Г. Дем'янишин, Т. Д. Сіташ // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 45-53.

23. Мних М. В. Медичне страхування за кордоном та можливості його реалізації в Україні / М. В. Мних // Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 39-41.
24. Татаренко Г. Моделі соціального страхування в контексті історії / Г. Татаренко // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 7. – С. 69-72.
25. Система охорони здоров'я та соціального страхування в Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// forinsurer.com/public/03/04/17/1047](http://forinsurer.com/public/03/04/17/1047).
26. Мних М. В. Медичне страхування за кордоном та можливості його реалізації в Україні / М. В. Мних // Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 39-41.
27. Бучкевич М. М. Досвід медичного страхування у зарубіжних країнах / М. М. Бучкевич // Збірник науково-технічних праць «Науковий вісник НЛТУ України». – 2011. – Вип. 21.10. – С. 178-184.
28. Білоскурський О. Десять років соціально-економічних перетворень в Україні: спроба неупередженої оцінки // О. Білоскурський, І. Бураковський, О. Гончаренко. – К. : К.І.С., 2002. – 120 с.
29. Татаренко Г. Моделі соціального страхування в контексті історії / Г. Татаренко // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 7. – С. 69-72.
30. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії / Б. Надточій // Соціальний захист. – 2003. – № 3. – С. 20-24.
31. Стеценко В. Організаційно-правові засади медичного страхування: зарубіжний досвід і пропозиції для України / В.Стеценко // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 1. – С.10-13.
32. Гориславець Л. Медичне страхування: вчимося у США та Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.panorama.pl.ua/doc.php?id=3535](http://www.panorama.pl.ua/doc.php?id=3535).

33. Мних М. В. Медичне страхування за кордоном та можливості його реалізації в Україні / М. В. Мних // Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 39-41.
34. Стеценко В. Організаційно-правові засади медичного страхування: зарубіжний досвід і пропозиції для України / В. Стеценко // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 1. – С. 10-13.
35. Татаренко Г. Моделі соціального страхування в контексті історії / Г. Татаренко // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 7. – С. 69-72.
36. Бучкевич М. М. Досвід медичного страхування у зарубіжних країнах / М. М. Бучкевич // Збірник науково-технічних праць «Науковий вісник НЛТУ України». – 2011. – Вип. 21.10. – С. 178-184.
37. Гориславець Л. Медичне страхування: вчимося у США та Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.panorama.pl.ua/doc.php?id=3535](http://www.panorama.pl.ua/doc.php?id=3535)
38. Мних М. В. Медичне страхування за кордоном та можливості його реалізації в Україні / М. В. Мних // Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 39-41.
39. Степанова О. В. Реформування системи охорони здоров'я у США / О. В. Степанова, І. В. Іголкін // Фінанси України. – 2012. – № 3. – С. 69-82.
40. US Health care costs [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kaiseredu.org.
41. Стецюк Т. Фінансові основи побудови системи охорони здоров'я на засадах страхової медицини / Т. Стецюк // Страхова справа. – 2008. – № 2(30). – С. 72-73.
42. Вовчак О. Д. Страхування : навчальний посібник / О. Д. Вовчак. – Львів : Новий Світ, 2005. – 480 с.
43. Костак З., Завійська О. Зарубіжний досвід розвитку загальнообов'язкового державного медичного страхування. URL: <http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/>

www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Bankivskoi_Spravy/
Docs/Kaf_Banku_Presentation_Kostak_2014.pdf

44. Медичне страхування. ТОП-10 страхових компаній. Forinsurer.
URL: <http://forinsurer.com>.

45. Ніколаєнко С. Маркетингові дослідження ринку добровільного медичного страхування. Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки. 2016. № 3.

46. Медичне страхування. ТОП-10 страхових компаній. Forinsurer.
URL: <http://forinsurer.com>

47. Офіційний сайт Товариства з обмеженою відповідальністю «Нафтогазстрах». – Режим доступу: <http://ngs.biz.ua>.; Офіційний сайт Приватного акціонерного товариства «ІНГО Україна». – Режим доступу: <http://ingo.ua/ua>.

48. Офіційний сайт Приватного акціонерного товариства «ПРОВІДНА». – Режим доступу: <http://providna.ua>. ; Офіційний сайт страхової компанії «УНИКА». – Режим доступу: <https://uniqa.ua>.

49. Медичне страхування. ТОП-10 страхових компаній. Forinsurer.
URL: <http://forinsurer.com>

50. Пахненко О., Лисенко В. Мікрострахування як підґрунтя для розвитку добровільного медичного страхування в Україні. URL: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fbusinessinform.net>.

51. Ніколаєнко С. Маркетингові дослідження ринку добровільного медичного страхування. Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки. 2016. № 3.

52. Завора Т.М. Соціальне страхування: навчальний посібник / Т.М. Завора. – Полтава: ПолтНТУ, 2013. – 272 с.

53. Закон України «Про страхування» від 7 берез. 1996 р. № 85/96–ВР. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

54. Завора Т.М. Формування системи загальнообов'язкового медичного страхування в Україні / Т.М. Завора, Ю.І. Стівба // Вісник Маріупольського державного університету. – 2015. – № 9. – С. 20–29.
55. Загальна інформація про страхову компанію «УНІКА» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uniqa.ua/ua/case/accident>.
56. Сибірянська Ю.В. Інноваційні підходи до прогнозування і планування доходів бюджету / Ю.В. Сибірянська, Г.М. Котіна // Фінанси України. — 2011. — № 2. — С. 72—85 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2011_2_10, с. 79—80
57. Кнейслер О. В. Медичне страхування у системі страхового захисту: сутність та проблеми ідентифікації / О. В. Кнейслер, Л. З. Шупа // Інноваційна економіка. – 2015. – № 3. – С. 202–208, с. 205/
58. Лацик Г. Концептуалізація та пріоритети розвитку добровільного медичного страхування в Україні / Г. Лацик // Українська наука. – 2012. – Вип. 17. – С. 90-96., с. 96.
59. Череп А.В. Практичний іноземний досвід медичного страхування [Електронний ресурс] / А.В. Череп // Економіка та управління національним господарством. – 2013. – Режим доступу: [sre_2013_2_5%20\(1\).pdf](sre_2013_2_5%20(1).pdf).
60. Місце медичного страхування в системі охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rak-r-kovalska-k-race-of-insurance-medicine-in-security-system-of-health_14278.pdf.
61. Черешнюк Г.С. Проблеми впровадження добровільного медичного страхування та шляхи їх розв'язання / Г.С. Черешнюк // Фінансові послуги. – 2006. – № 2. – С. 22–26., с. 24.
62. Статистика страхового ринку в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/stat>.
63. Мних М.В. Медичне страхування за кордоном та можливості його реалізації в Україні / М.В. Мних // Держава і економіка. – 2006. – № 11. – С. 39–41., с. 41.